

Introduktion

Skolen er en central institution i samfundet. Den giver eleverne, samfundets børn, kundskaber og færdigheder, og den er med til forme dem som mennesker og borgere. Kundskabsmæssigt er skolen under forøget politisk opmærksomhed i disse tider, hvor der er en stor bekymring for om Danmark kan blive ved med at følge med i den globale økonomiske konkurrence, hvor det ikke er klart at Danmark længere er foran i forhold til uddannelsesniveaut. I OECD's PISA undersøgelser ligger Danmark således efter lande som Sydkorea og (visse dele af) Kina. Heller ikke i den nordiske rangordning ligger Danmark blandt topscorerne på trods af, at Danmark har en af verdens dyreste grundskoler. Der er også stor bekymring for om folkeskolen (re-) producerer store forskelle i uddannelsesniveau som har sociale, kulturelle og kønsmæssige slagsider. Der er således bekymringer for skolens manglende evne til at skabe social mobilitet, etniske minoriteters og drenges relativt dårlige skoleresultater og videreuddannelsesniveau taget i betragtning.

Den fælles uddannelse i samfundet er ikke blot orienteret mod at give den enkelte bestemte kundskaber og færdigheder. Skolen bliver skal også bidrage til samfundets integration ved at danne personer med borger-sind, og måske endda med et nationalt tilhørsforhold. Grundloven stipulerer, at der er undervisnings- og ikke skolepligt i Danmark. Traditionelt har det i kombination med mulighederne for at oprette frie grundskoler (privatskoler, friskoler) givet forældrene en ret til at vælge en uddannelse for deres børn, som stemmer overens med deres egne ideologiske overbevisninger, og som går forud for flertallets ønsker om at præge de opvoksende generationer i en bestemt retning. Der har i de senere år, især i lyset af oprettelsen af muslimske friskoler, været en indskrænkning af dette ideologiske råderum. På linje med folkeskolens formålsparagraf står der nu i friskolelovgivningen at *'skolerne (...) efter deres formål og i hele deres*

virke [skal] forberede eleverne til at leve i et samfund som det danske med frihed og folkestyre samt udvikle og styrke elevernes kendskab til og respekt for grundlæggende friheds- og menneskerettigheder, herunder ligestilling mellem kønnene' (Friskoleloven, § 1. stk 2, sml. Folkeskoleloven, § 1, stk 3). Ligesom folkeskolerne, er friskolerne forpligtede til at udstyre eleverne med visse medborgerdyder. Friskolerne er også blevet sat under mere statstilsyn på grund af bekymringer over uddannelsesstandarder og de potentielle antidemokratiske (religiøse) doktriner, som eleverne måtte blive indoktrineret med.

Den enkelte danske folkeskole har et relativt stort råderum i forhold til tilrettelæggelsen af undervisningens form og indhold. Folkeskolen har været baseret på et decentralt princip, hvor det økonomiske ansvar ligger hos kommunen, og det pædagogiske og ledelsesmæssige ansvar ligger hos den enkelte skoleleder under opsyn af en skolebestyrelse, der er valgt blandt forældre, elever og skolens personale. Imidlertid har bekymringerne for niveauet af undervisningen (i lyset af PISA undersøgelserne, konkurrenceevnen mv) såvel som for dens ensartethed og evne til transmittere dansk kultur, historie og centrale 'danske' værdier som respekt for demokrati og individets grundrettigheder ført til indførelse af en række obligatoriske test og evalueringer samt udvikling af nationale kanoner i litteratur, historie og demokrati. Det har rejst diskussioner om det er hensigtsmæssigt at styre den danske skole fra centralt hold, og hvordan en sådan centralstyring indvirker på de mange mennesker, der arbejder i og med skolen. Er en sådan central styring befordrende for motivationen og resultaterne? Og hvilke typer af resultater skaber det? Favoriserer det fx snævre faglige kompetencer over personlig udvikling, kreativitet og evnen til at samarbejde med andre?

I forlængelse af den stærke danske tradition for at give forældrene ret til at vælge skole for deres egne børn, jf.

friskolelovgivningen, og antagelig med henblik på at indføre øget resultatstyring af de enkelte folkeskoler indførte VK-regeringen i 2005 en ret til frit skolevalg. Det gør, at man ikke behøver at sende sit barn i den nærmeste folkeskole. Man kan vælge den folkeskole, der passer ens behov bedst og/eller udviser de bedste (eksamens-) resultater. Dog har det frie skolevalg sammen med en stigende tendens i de større byer til at forældre sender deres børn i private friskoler rejst en bekymring for en stigende segregering af elevpopulationen, både i forhold til 'sorte' og 'hvide' skoler, men også – og måske i særdeleshed – i forhold til en opsplitning af eleverne i ressourcetsvage og -stærke elever. Det bekymrer for det første fordi udskillelsen af ressourcetsvage børn fra visse folkeskoler kan være med til at øge den uddannelsesmæssige ulighed i samfundet pga. den manglende 'klassekammeratseffekt.' Hvor de ressourcetsvage børn derimod bliver, trækker de indlæringsniveauet for de svageste børn op. For det andet bekymrer det fordi udviklingen af tolerancen, solidariteten og evnen til at samarbejde på tværs af sociale og kulturelle skel angiveligt, er afhængigt af, at man gennem skolegangen har kendskab til og omgang med mennesker, der er forskellige fra en selv. Her har der været et særligt fokus på etniske minoritetsbørn og deres mulighed for at blive 'integreret' med etnisk danske børn.

Bidragene i dette nummer af POLITIK berører disse spørgsmål på forskellig vis. Vi indleder nummeret med to indlæg i debatten, der kommer fra uddannelsesordførerne fra Socialdemokratiet og Dansk Folkeparti. I begge indlæg er der opmærksomhed på både frihed, faglighed, lighed og integration. Hos **Christine Antorini** (S) ligger vægten i alt overvejende grad på fagligheden. Ikke mindst med en forslag om at indføre heldagsskoler og en 13 års undervisningspligt. **Marlene Harpsøe** (DF) betoner mere vigtigheden af, at skolen transmitterer fællesskab og danske værdier, men prioriterer ligeledes fagligheden højest og ser den fremmet gennem klare mål for de enkelte fag, kanoner og en bedre uddannelse af lærerkorpset.

Ove Kaj Pedersen viser i sin artikel, hvordan konkurrencestatens syn på individet, som det kommer til syne i folkeskolens nye formålsparagraf fra 2006, er forskelligt fra velfærdsstatens. Netop ønsket om at styrke den opportunistiske personlighed, der bruger og udvikler sine kompetencer i konkurrence med andre til gavn for vedkommende selv og for samfundøkonomien, ligger i forlængelse af konkurrencestatens interesse i at klare sig i den globale økonomiske konkurrence. I konkurrencestaten skal skolen (igen) tjene samfundets interesser og er ikke længere et frirum for dannelsen af en individuel personlighed. I velfærdsstaten er det statens forpligtelse at 'danne den enkelte med indsigt i sig selv som ligeværdig i forhold til alle andre.' I konkurrencestaten skal den enkelte have lige muligheder for at realisere sin egen nytte.

I velfærdsstaten bliver demokratiet set som noget, der skabes gennem det enkelte menneskes, elevens, medvirken og medbestemmen. I konkurrencestaten skal individet snarere forberedes til et demokrati, som er givet af andre på forhånd.

Frans Ørsted Andersen stiller i lyset af OECD's PISA undersøgelser skarpt på de forskelle, der er på den danske og den finske folkeskole, og som kan forklare, hvorfor det finske skolesystem er så meget bedre til at uddanne de svage elever end det danske. Han peger blandt andet på, at undervisningen i Finland, herunder hjemmearbejdet og tilbagemeldingen til forældrene på elevernes præstationer, er struktureret på en nemt gennemskuelig måde for de svage elever og deres forældre. Frans Ørsted Andersen finder to forskellige pædagogiske grundfortællinger i de to skolesystemer, der kan være med til at forklare forskellene mellem dem, og som indikerer, at det antagelig også er nogle forskellige ting, der læres i dem. Mens den danske grundfortælling bygger på individualitet, kønsmæssige og kulturelle differentieringer og baserer læringsmotivationen på 'lysten til at lære', bygger den finske grundfortælling på fællesskab, respektfuldhed for hinanden, over for fagene og for læreren som faglig autoritet, samt på fordringen om altid 'at yde sit bedste'.

Susanne Strandbjerg Nielsen, Christina Vang Jakobsen og **Lotte Bøgh Andersen** analyserer ved hjælp af kvalitative og kvantitative data effekten af de obligatoriske elevplaner på lærernes 'indre' arbejdsmotivation, deres arbejds glæde. De viser, at effekten på motivationen afhænger meget af, om de enkelte lærere ser elevplanerne støttende eller som kontrollerende for deres arbejde. Forfatterne peger på, at offentlige ledere og politikere bør overveje nøje, hvordan et bestemt styringsredskab opfattes af de ansatte, før det indføres i skolesystemet og i den offentlige sektor i det hele taget. Dette også set i lyset af, at andre studier har vist, at der er en sammenhæng mellem ansattes motivation og deres performance.

Claus Hansen ser i sin artikel på de normative spørgsmål, der knytter sig i det frie skolevalg. Han peger på, at det frie skolevalg kan være problematisk ud fra et lighedsideal, når det ufortjent privilegerer de ressourcetsvage forældres børn over de mindre ressourcetsvages. Det frie skolevalg er også problematisk ud fra et kommunaristisk ideal, der ønsker at modarbejde kulturel og religiøs segregering for at bevare og styrke den samfundsmæssige solidaritet. Men går forældrenes ret til at bestemme over deres egne børns skolegang da ikke forud for disse hensyn? Nej, siger Claus Hansen, forældrenes ret til at have nære relationer til deres børn strækker sig ikke til at bestemme over deres skolegang. I lyset af dette diskuterer han Aarhus og København kommuners modeller for fordeling af tosprogede børn. I og med at forældre ikke har ret til at bestemme over deres børns skolegang, er det ikke

udgangspunktet problematisk, at kommunen bestemmer, hvor børnene skal sendes hen som det er tilfældet i Aarhus. Imidlertid kan man stille spørgsmålstejn ved det forhold, at det kun er tosprogede og ikke alle børn, der, ifølge folkeskoleloven, kan 'omfordes' på denne måde.

Uden for tema bringer vi en artikel af **Nikoline Holm Kjærgaard**, der med udgangspunkt i europæiseringslitteraturen har udviklet en typologi over fem forskellige undvigestrategier, som nationale aktører kan benytte sig af, når de ønsker at modstå eller forsinke tilpasningen til europæiske regler, hvis konsekvenser kolliderer med national lovgivning. Hun viser denne typologis anvende-

lighed i en analyse af forløbet af implementering af EU's opholdsdirektiv i dansk lovgivning. Opholdsdirektivet var baggrunden for EF-Domstolens afgørelse i Metock-sagen i 2008, som mange mente ville underminere de stramme danske regler om familiesammenføring.

Nummeret afsluttes med tre boganmeldelser.

God læselyst.
Tore Vincents Olsen,
Temareda ktør